

TEATRES/BCN

GUIA D'HISTÒRIA URBANA

MUHBA Ajuntament de Barcelona

bcn.cat/museuhistoria
facebook.com/barcelonacultura
twitter.com/bcnultura

Museu d'Història de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Informació i reserves:
Tel. 93 256 21 22
reservesmuhba@bcn.cat

GUIES D'HISTÒRIA URBANA DEL MUHBA:

1. BARCINO/BCN
2. GAUDÍ/BCN
3. DIAGONAL/BCN
4. PARCS/BCN
5. GÒTIC/BCN
6. AIGUA/BCN
7. BARRAQUES/BCN
8. DEFENSA 1936-39/BCN
9. ORIENT/BCN
10. SEAT 1950-65/BCN
11. POBLENOU/BCN
12. TEATRES/BCN
13. COOPERATIVES 1842-1936/BCN

© MUHBA 2012 1a edició: desembre 2012

AUTORIA: Antoni Ramon Guillem Aloy

FOTOGRAFIA: Arxius Fotogràfic de Barcelona, Arxius Històric de la Ciutat de Barcelona, Arxius Mas, Arxius Nacional de Catalunya, Centre de Documentació i Museu de les Arts Escèniques, Col·lecció Jordi Baron, Colita, Edmond Mestres, Institut Cartogràfic de Catalunya, Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya, Josep Brangulí, Lluís Cuspinera, Observatori de Teatres en Risc, Roger Bernat, Xavier Basiana (Nau Ivanow)

COORDINACIÓ: Marta Iglesias, Ana Shelly

CONSULTOR: Xavier Cazeneuve

IDEA I MAQUETATGE: Antoni Ramon, Guillem Aloy, MUHBA

ELS TEATRES DE BARCELONA: TEMPS I ESPAI

L'evolució del mapa teatral a Barcelona es desenvolupa en paral·lel a la història mateixa de la ciutat, en un itinerari en el qual el teatre té un paper destacat a l'hora d'intuir el creixement i la transformació urbana. Observar la cronologia dels teatres situada damunt la trama urbana barcelonina ens permet de copsar un recorregut que descobreix la capacitat urbanitzadora del fet teatral a la ciutat moderna.

Així, els teatres de nova construcció, en les seves successives ubicacions, en espais fronterers o de nova obertura, anticipen el desenvolupament urbanístic fins ben entrat el segle XX. A partir dels anys trenta d'aquest segle, en decaure la seva preeminència com a espectacle popular en favor d'altres expressions artístiques, el fet teatral també canvia de funció, la qual cosa incideix en la seva localització en el mapa de la ciutat, amb tot de zones urbanes «especialitzades» en teatre.

L'objecte d'estudi d'aquesta guia és el patrimoni teatral edificat, un patrimoni en alguns casos encara pervivent i en d'altres desaparegut o amenaçat. No es tenen presents les manifestacions teatrals o parateatrals com ara festes, processons o entrades reials, que per bé que serien indicadors importants per avaluar la presència de l'esdeveniment teatral en la vida ciutadana no ho són a l'hora d'estudiar el paper dels teatres en el creixement urbanístic de Barcelona.

El recorregut temporal descrit l'oferim organitzat mitjançant una seqüència de mapes teatrals de la ciutat, articulada segons uns períodes en els quals es produeix una conjunció entre activitat teatral, construcció de teatres i desenvolupament urbà. La seva definició, doncs, ha tingut en compte tant els esdeveniments de la història teatral barcelonina com els de la mateixa història urbanística de la ciutat.

Teatre Nacional de Catalunya (OTR).

La mirada històrica de la guia relaciona el patrimoni arquitectònic teatral de Barcelona amb la seva evolució urbana, amb una anàlisi de caràcter morfològic a partir dels plànols resultants. Una visió en la qual la Rambla, el passeig de Gràcia, la plaça de Catalunya o el barri de Gràcia apareixen com a eixos i àrees teatrals clarament recognoscibles en els plànols històrics i en el plànol de la situació contemporània.

La cartografia que aquí es presenta mostra com el mapa teatral barceloní del present està constituït per la successió de pòsits del passat: indrets on el teatre va establir-se esplendorosament durant un temps i que després va anar abandonant, pervivències arquitectòniques teatrals històriques en actiu i nous teatres de construcció recent. Una història d'encontres i desencontres entre el fet teatral i l'evolució de la ciutat.

En molts dels llocs de Barcelona on en el passat el teatre va tenir una presència destacada, avui encara queden vestigis del seu pas. Una memòria afeblida, més present encara a la Rambla, per bé que amb el Teatre Principal pendent de recuperar. Perduda, consumida, irrecuperable al passeig de Gràcia i a la plaça de Catalunya. Renaixent al Paral·lel, això sí, transfigurada.

El mapa teatral de la Barcelona contemporània és ben divers. A les sales històriques s'hi sumen d'altres de més modernes situades en àrees noves amb vocació de centralitat, com ara la plaça de les Glòries i la Ciutat del Teatre de Montjuïc. I els edificis de caràcter més monumental i grandiloqüent conviuen amb els humils teatres d'entitats i ateneus i amb els refugis de l'avantguarda teatral difosos pels barris.

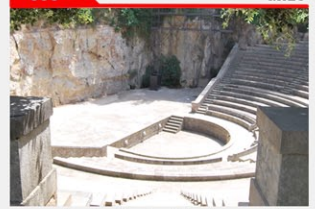
Cicle: Bona Gent, episodi: "De la impossibilitat de concebre la pròpia mort". La Poderosa. 2002. Roger Bernat, Iago Pericot i Juan Navarro.

001 PRINCIPAL

La Rambla, 27-29
1597-1603. Casa de les Comèdies, Teatre de la Santa Creu. 1787. Incendi. 1788. Nova sala. Francisco Cabrer. 1847. Projecte de Francisco Daniel Molina. 1849. Teatre Principal. 1915, 1924 i 1933. Incendis. 1918, 1934. Reformes.

009 GREC

Passeig de Santa Madrona, 38
1928-1929. Ramon Reventós, Nicolau Maria Rubió i Tudurí, arquitectes.

009 GRAN TEATRE DEL LICEU

La Rambla, 51-59
1994. Incendi. 1999. Projecte de reconstrucció i ampliació. Ignasi de Solà-Morales, Lluís Dilmé, Xavier Fabrè, arquitectes.

102 LLIBRE DE GRÀCIA

Montseny, 47
1976. Reforma de la Cooperativa La Lleialtat. Fàbri Puigserver. 2003. Tancament. 2010. Inauguració. J. F. Guardia, arquitecte.

015 ROMEA

Hospital, 51
1990. Reforma del Centre Dramàtic Nacional. Joan Rodon, arquitecte; Dina Ibáñez, consultor escènic.

112 L'ALIANÇA DEL POBLENOU

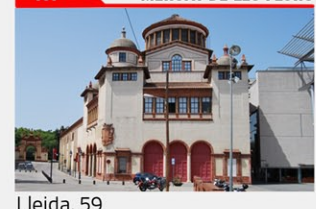
Rambla del Poblenou, 42
1929-1944. Amadeu Llopart, arquitecte.

020 TÍVOLI

Casp, 8
1919. Projecte de Miquel Modorell i Rius, arquitecte.

137 MERCAT DE LES FLORS

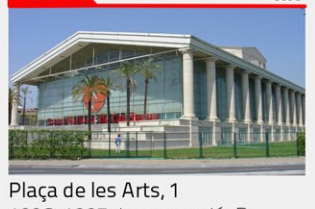
Lleida, 59
1983. Palau de l'Agricultura. J. M. Ribas i M. M. Mayol, arquitectes.

050 ARNAU

Avinguda del Paral·lel, 60
1899. Taverna Arnau. 1903-1904. Saló Arnau. Projecte d'Andreu Audet i Puig. 1915. Reforma. Fiolles-Bergère. 1930. 1982. Reformes.

154 TNC

Plaça de les Arts, 1
1996-1997. Inauguració. R. Bofill, arquitecte.

079 EL CENTRE. GRÀCIA

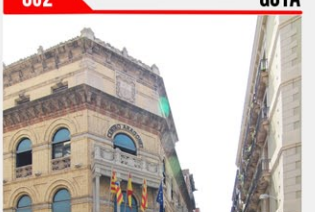
Ros de Olano, 719
1913. Projecte de Francesc Berenguer i Mestres, arquitecte.

156 NAU IVANOW

Hondures, 28
1998. Inauguració. Xavier Basiana, arquitecte.

082 GOYA

Joaquín Costa, 68
1916. Inauguració. Miquel Àngel Navarro Pérez, arquitecte.

158 INSTITUT DEL TEATRE

Plaça de Margarida Xirgu
2000. Teatre Ovidi Montllor. Teatre-Estudi. R. Sanabria, L. Comerón, arquitectes. Ibáñez-Vantjes, consultors.

090 COLISEUM

Gran Via de les Corts Catalanes, 595
1923. Francesc de Paula Nebot, arquitecte.

159 LLIBRE MONTJUÏC

Passeig de Santa Madrona, 40-46
2001. Inauguració. M. Núñez, J. F. Guardia, arquitectes.

1939-2001 1939-1967. Un llarg parèntesi / 1967-2001. De l'off Barcelona a la institucionalització del teatre

Després del 1939, encara que el procés ja s'havia iniciat abans, el teatre canvia de funció i deixa de ser l'espectacle d'entreteniment popular principal enfront del cinema i, posteriorment, de la televisió. En un degoteig constant, uns locals es tanquen i d'altres es converteixen en cinemes. En aquests anys de la dictadura, i especialment des de mitjan anys seixanta fins a finals dels anys setanta, quan en determinats àmbits el fet teatral a Barcelona se significava com a expressió de resistència al franquisme, trobà en el teixit de locals d'entitats una infraestructura capaç d'abrigar propostes de renovació escènica. Un rol que tingué el Casino de l'Aliança del Poblenou, acollint l'off Barcelona, el Centre Parroquial d'Horta i l'Orfeo de Sants, entre d'altres. De tots aquests teatres, el cas més conegut és el del Teatre Lliure. La seva fundació a Gràcia, l'any 1976, marcà una tendència que va seguir a altres companyies que també van trobar el seu espai en el territori gracienc. En sales d'entitats tradicionals, com ara el Teatre de la Cooperativa de Teixidors a Mà (1988), o en locals de lloguer, on es van obrir sales de petit format, com ara la Sala Beckett (1989) i l'Artenbrut (1993).

També l'atzar pot ser el desencadenant de transformacions en el mapa teatral, com succeí l'any 1983, quan es «descobriren» els Tallers Municipals de Montjuïc, per posar en escena *Tragèdie de Carmen*, fet que iniciava un procés d'institucionalització d'espais teatrals a la ciutat. Un camí que s'havia encetat amb la reforma i l'impuls de teatres existents, com ara el ROMEA (1985) i el Poliorama (1985) i que acabà amb la construcció de teatres emblema, com és ara el Teatre Nacional de Catalunya (1997), el nou Liceu (1999) i el conjunt de la Ciutat del Teatre, amb el Mercat de les Flors, l'Institut del Teatre (2000) i la nova seu del Teatre Lliure (2001). I mentre els teatres institucionals volen intervenir activament en la reforma de la ciutat, des de d'altres mons al marge de la cultura oficial s'obren a l'experimentació petits espais, a vegades no tan petits, que generen una activitat canviant, intensa i, sovint, volatil.

CARTOGRAFIA TEATRAL 1939-2001

- 000 Teatres en actiu durant tot el període
- 001 Teatres inaugurats al llarg del període
- 002 Teatres desapareguts durant el període
- 003 Teatres desapareguts

001 PRINCIPAL	012 ODEN	021 TÍVOLI DE GRÀCIA	031 NÚEVO RETIRO	041 LA FARMÀCIA OBRERA/PLA FLOR DE MAR	051 EL CERCLE. GRÀCIA	061 GRAN TEATRO BOSQUE	071 BATCILLAN
002 DELS SEGANTS	013 PRINCIPAL DE GRÀCIA	022 BIEN RETIRO	032 CENTRE DE SANTS/SANTS TEATRE	042 ALCAZAR ESPAÑOL	052 ATENEU BARCELONÈS	062 ATENEU BARCELONÈS	072 CLARIS
003 DE SANTA CATERINA	014 TEATRE DEL CÍRC BARCELONÈS	023 BIEN RETIRO	033 COOP. TEATROBOS A MÀ/TEATREU	043 TALLA	053 LA FARMÀCIA MARTINENCA	063 CINCENT SEVILLA	073 EL MOLINO
004 DEL CANINE	015 CAMPS ELISOS/CIRO-SALA BETHOVEN	024 COOP. CONVICTES ALZORRI	034 LLIBRE DE GRÀCIA	044 PABELLON SORIANO/VICTORIA	054 MUDRINO/CALLESA POMEPEA	064 POLIORAMA	074 GRAN CAFE DE GARDZ
005 TROSO	016 PRADO CATALAN/NOVEDADES	025 EL LLOC DE D'ORTA	035 SOCIETAT I CALANCA	045 APULO	055 PALACIO YOLIANA	065 C. PARROQUIAL DE SARRIÀ	075 SALA DIANA
006 LICEU DE MONTSENY	017 DE LA MENCE	026 ELORDIAGO	036 ELS CATALANISTES	046 ULTRAPPA	056 DE LES ARTS/PRICE	066 BARCELONA	076 FREGILL/CERVANTES/SCALA BON
007 DE LA MENCE	018 JUVENILS	027 BIEN CONCENT	037 ESPANOL/ANTERIA PARAL·LEL	047 PALACIO DE LA IL·LUSSION	057 LA BUENA SOMBRA	067 DEL TRONFO	077 RIVOL CONCENT
008 LICEU	019 JUVENILS	028 FOMENT MARITIMIC	038 LA WALETA	048 SALVO VIVIO/GRANVIA	058 SALA MENCHE	068 ESPANA	078 CASA DE LA CARITAT/CCCB
009 LLIBRE	020 JARDINS DEL TÍVOLI	029 FLORENT REPUBLICA DE SANTS	039 LA FLORENT REPUBLICA DE SANTS	049 ALL-BEI	059 SALON VENICO	069 SALON VENICO	079 EL CENTRE
010 LLIBRE		030 FLORENT REPUBLICA DE SANTS	040 LA FLORENT REPUBLICA DE SANTS	050 ARNAU	060 PRADO CATALAN	070 PRADO CATALAN	080 L'ARTESA
081 SALA MOZART	091 CASAL SANT ANDREU	101 INSTITUT DEL TEATRE	111 COMEDIA	121 CENTRE DEL ROSER	131 ARS	141 CENTRE CIVIC MERIDIANA	151 LA CALDERA
082 CENTRO ARAGONÉS/ODIA	092 COOP. PALU JUSTICIA	102 COOP. LA LLEIALTAT/LLIBRE	112 L'ALIANÇA DEL POBLENOU	122 ALEXIS	132 CLUB CAPITOL	142 CLUB CAPITOL	152 SALA MONTANER
083 EL MUSEU DEL SEGLE XX	093 LA POPA DE SANTISSECA	103 URQUINDIA/PORRAS	113 CALZADON	123 SANDELANES	133 COPERA VENUS	143 COPERA VENUS	153 NUA TANTARANTINA
084 FOMENT MONTENC	094 TEATRE CIRC OLIMPIA	104 COOP. POPULAR OBRERA SEGLE XX	114 EL CENTRE DEL POBLENOU	124 LAVERNANES	134 LA FARMÈRIA DEL CLUT	144 ANTONIO MASFERRE	154 NACIONAL DE CATALUNYA
085 LA FRATERNITAT	095 ATENEU CULTURAL HORTENC	105 COOP. POPULAR OBRERA SEGLE XX	115 LA SALLE BONAVANUA	125 CASA DE ALMERIA/ALMERIA TEATRE	135 JOVE TEATRE REGINA	145 CENTRE CIVIC CAN FELIPA	155 BRUSSA ESPAS ESCENIC
086 TÍVOLI	096 CENTRE DE SANT PERE APOSTOL	106 COOP. POPULAR OBRERA SEGLE XX	116 WINDSOR	126 LLARS DE MUNDET	136 EL LLANTIU	146 TANTARANTINA	156 NAU IVANOW
087 INSTITUT DEL TEATRE/ESCLA DE LA DONA	097 LA TORRELLA	107 OBREA	117 CASAL CLARET	127 MERCAT DE LES FLORS	137 MERCAT DE LES FLORS	147 MERCAT DE LES FLORS	157 COOP. TEATRE MUSICAL
088 CIRCUIT OBRERO SAN JOSE	098 LA LLEIALTAT SANTISECA	108 ATENEU COLON	118 C. OBRERO SAN JOSE/ANTIC TEATRE	128 CALZADON	138 MALIC	148 ATENORBIT	158 INSTITUT DEL TEATRE
089 STUDIUM MASHERA	099 CIRCULO OBRERO SAN JOSE	109 CLUB HELENA	119 C. OBRERO SAN JOSE/ANTIC TEATRE	129 CLUB HELENA	139 SALA BECKETT	149 SALA BECKETT	159 COOP. TEATRE MUSICAL
090 STUDIUM	100 SALA AMPURDANESA/GOMERA	110 LATINO	120 CONGRES INDIANS	130 SALA VILLARROE	140 SALA VILLARROE	150 VERSUS TEATRE	160 VERSUS TEATRE

001 PRINCIPAL	041 BRESIN	071 TÍVOLI DE GRÀCIA	101 NOUVE PETRO	131 LA FONIA BONA/ LA FLOR DE MAR	161 EL CERCLE GRÀCIA	191 GRAN TEATRO DISCRE	221 BATALLÁN	251 SALA MIZANT	281 CASAL SANT ANDREU	311 INSTITUCIÓ DEL TEATRE
002 DELS GEGANTS	042 PRINCIPAL DE GRÀCIA	072 BARRI VETRO	102 CENTRE DE SANTIS/SANTS TEATRE	132 ALCANZAR ESPANOL	162 ATENEU BARCELONÉS	192 GRAN TEATRO DISCRE	222 CALARS	252 CENTRI ARAGONÉS/GOYA	312 COOP. PAU I JUSTIÇA	341 INSTITUCIÓ DEL TEATRE
003 DE SANTA CATERINA	043 TEATRE DEL CIRC BARCELONÉS	073 QUEROVO	103 COOP. TENDRONS I MA/TEATRENER	133 LA FARMACIA MARTINICA	163 CONCERT SEVILLA	193 CONCERT SEVILLA	223 EL MOLINO	253 EL MARQUEL DEL SEGLE XX	313 COOP. LA LIBERTAT/LIBRE	342 BARRI VETRO
004 DEL CARMÉ	044 CIRC ELISIS/LÍRIC SALA-BEETHOVEN	074 CIRC COLISEU ALERIA	104 CIRC COLISEU ALERIA	134 MOVEDAS/ COLISEU POMPONA	164 PILIBRAMA	194 PILIBRAMA	224 GRAN CAFÉ DE CARÍZ	254 TEATRE CIRC OLÍMPIA	314 TEATRE CIRC OLÍMPIA	343 ATENEU BARRIS SANT ANDREU
005 TIRSO	045 BARRIA	075 ELS LLIBRERS TORRA	105 SOCIETAT L'ALAMBA	135 PALCO TRIANINI	165 C. PARROQUIAL DE SARDIA	195 C. PARROQUIAL DE SARDIA	225 SALO GRAN	255 ATENEU CULTURAL BORTIC	315 COOP. POPULAR BARRIS SEGLE XX	344 C. P. CARMÉ/TEATRE DEL BARRAL
006 LICEU DE MONTSESIÓ	046 PRADO CATALAN/NOVEDADES	076 DE LA ZARZUELA	106 ELS CATALANISTES	136 DE LES ARTS/PRICE	166 BARCELONA	196 BARCELONA	226 TÍVOLI	256 CENTRE DE SANT PEBRE APSTO	316 C. P. CARMÉ/TEATRE DEL BARRAL	345 CHEREA
007 DE LA MERCÉ	047 EREN CONCERT	077 DE LA ZARZUELA	107 ESPAÑOL/ARTERIA PARALEL	137 LA BIENA SOMBRA	167 DEL TRIUNFO	197 RITUAL CONCERT	227 INSTITUT DEL TEATRE/ESCOLA DE LA DONA	257 LA CIRULLA	317 CHEREA	346 ATENEU COLÓN
008 NOU	048 VAREBARRÉS/ESPAÑOL/JARDIN ESPANOL	078 DE LA MERCÉ	108 FEMENT MARTINEC	138 LA VILLET	168 ESPAÑA	198 ESPAÑA	228 CASA DE LA CARITAT/CCCS	258 CIRCULO OBRERO SAN JOSE	318 LA LEGIATAT SANTSenca	
009 OLIMP	049 BIVELLANÉS	079 DE LA MERCÉ	109 CALVO/INFORMA	139 FEMENT MARTINEC	169 SALA VENUS	199 SALA VENUS	229 EL CENTRE	259 ESTUQUIUM MASHERA	319 SALA AMPURDANESA/GUMERA	
	050 JARDINS DEL TÍVOLI	080 LA FLOR DE MAR	110 ALI-BEI	140 LA FLOR DE MAR	170 COMICO	200 PRADO CATALAN	230 PRADO CATALAN	260 COLISEUM		

1597-1833 La Casa de les Comèdies i els teatres de sala i alcova

L'any 1579, per tal de sufragar part de les seves despeses amb els beneficis de les representacions, l'Hospital de la Santa Creu obtingué del rei Felip II el privilegi de l'exclusivitat de les representacions teatrals a Barcelona, una privativa que renovà el 1587.

Però no va ser fins a l'any 1597 que tingueren lloc les primeres representacions a la «casa de comèdies», una sala situada en un terreny propietat de l'hospital gràcies a la donació, l'any 1560, de Joan Bosc, cavaller. El primer teatre, cobert, tenia l'accés des de la Rambla per un hort sembrat d'arbres i de bancs de pedra, i la seva precarietat l'evidenciaven les successives reformes i ampliacions que va tenir, els anys 1603, 1618 i 1659. Entre els anys 1728 i 1729, el primitiu edifici de fusta es reconstruí amb pedra, i el 1787 va patir un incendi que el va destruir del tot, però va tornar a obrir el 1788.

El cas de la Casa de les Comèdies exemplifica la doble relació entre la ciutat i el teatre. D'una banda, el potencial cívic de l'espai urbà atreu el teatre, i de l'altra, l'activitat teatral contribueix a materialitzar la sociabilitat del lloc. En aquest sentit, cal remarcar que l'any 1775 és el de l'inici de la reforma de la Rambla, i el 1785, el de l'obertura del carrer del Conde del Asalto (avui, Nou de la Rambla), ben a prop d'on es trobava la Casa de les Comèdies, que inicia l'obertura del Raval.

Com a contrapunt de l'hegemònic Teatre de la Santa Creu, o Casa Teatre, ja que l'actual Teatre Principal rebé diversos noms, a la Barcelona del segle XVIII hi hagué tot un conjunt de petits locals teatrals instal·lats en cases particulars. Eren els teatres de sala i alcova, uns espais escènics que no funcionaven de manera permanent, ja que la Junta de l'Hospital General podia prohibir qualsevol espectacle que pogués restar públic o fer competència al seu teatre.

1833-1863 Aires liberals i teatres a la ciutat emmurallada: la fi del monopoli teatral i la desamortització dels béns religiosos

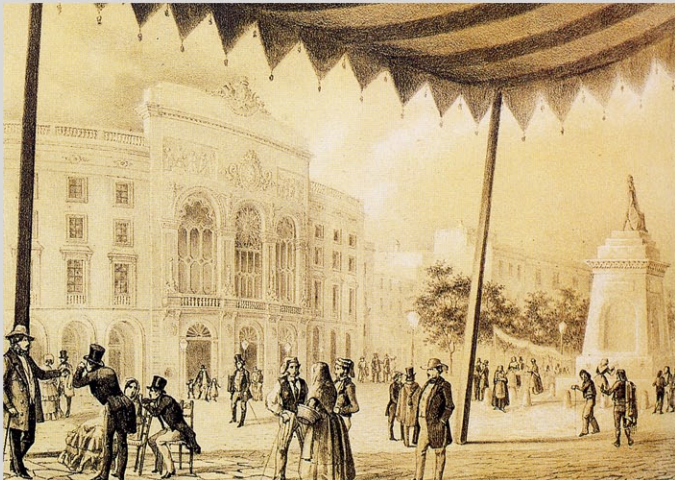
A la primera meitat del segle XIX, l'ascens de les idees liberals obre un marc nou en la relació del teatre amb la ciutat: 1833 i 1835 són les dates clau d'aquest procés. La primera marca la fi del monopoli de l'Hospital de la Santa Creu, i la segona, l'inici del procés desamortitzador de convents i monestirs, en els terrenys dels quals s'aixecaren bona part dels nous teatres de la ciutat.

Fruit de la desamortització són algunes de les sales emblemàtiques en la història del teatre català, com ara el Gran Teatre del Liceu (1847), construït damunt les runes del convent dels Trinitaris Descalços, i el Teatre Romea (1863), al solar del convent de Sant Agustí Nou. Ja des de la seva inauguració el Liceu esdevingué el gran competidor del Teatre de la Santa Creu, que per fer gala d'allò que perdia canvià el nom pel de Teatre Principal i reformà la seva façana (1849), amb un projecte de Francesc Daniel Molina, els trets generals del qual encara es mantenen avui.

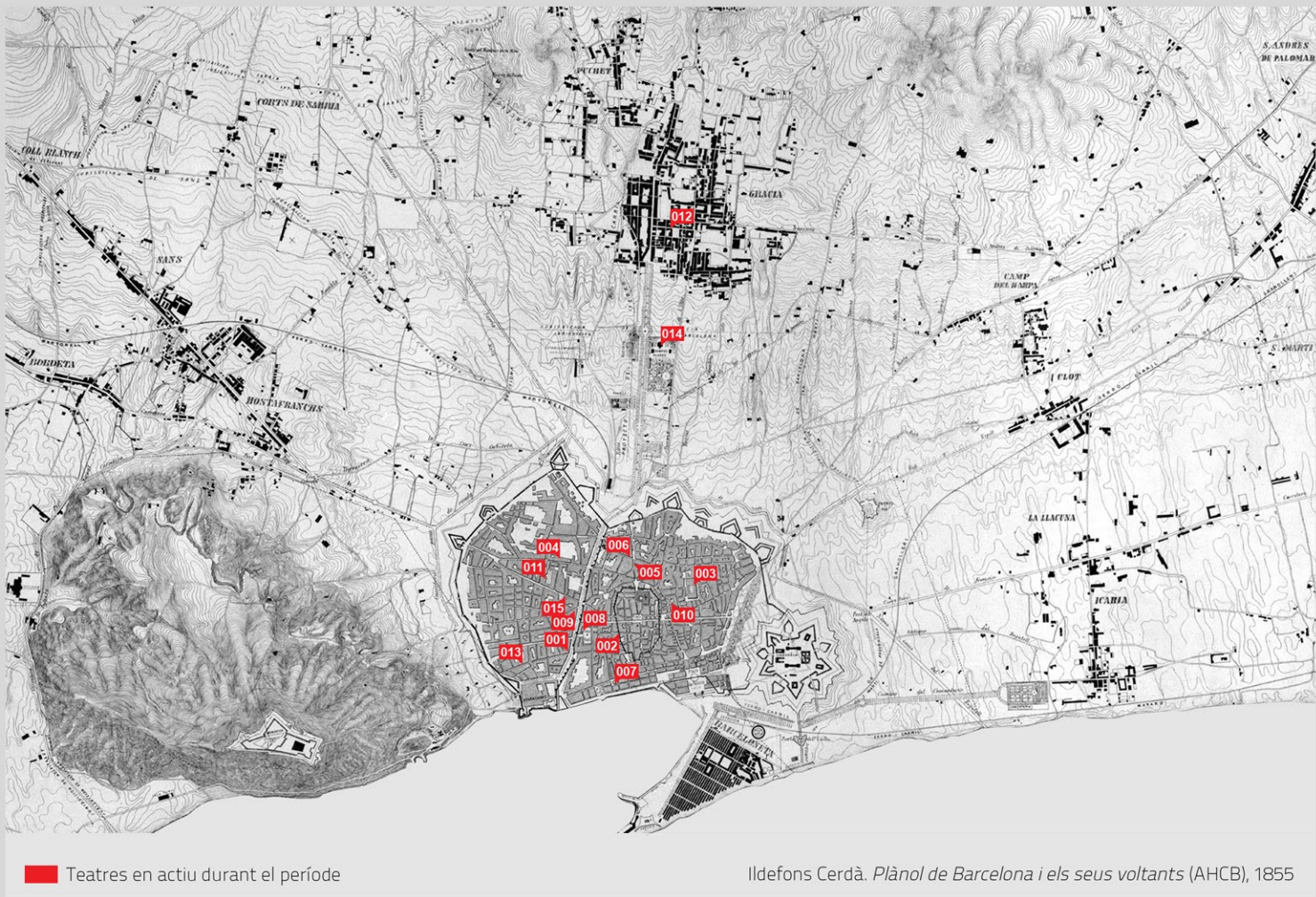
Però també hi va haver altres sales avui no tan conegudes, perquè han desaparegut, que també s'aixecaren en terrenys d'institucions religioses, com ara el Teatre de Montsió (1837), als terrenys del convent del mateix nom, el Teatre de Sant Agustí (1850) i el Romea, als terrenys del convent de Sant Agustí Nou, que va ser reformat l'any 1854, prengué el nom de Teatre Odeón i tingué una vida breu, ja que fou enderrocat l'any 1887. Una vida encara més curta va ser la del Teatre Nou: inaugurat l'any 1843 a l'església del convent dels Caputxins —on ara hi ha la plaça Reial—, finí la seva existència l'any 1848.

Aquestes construccions teatrals fruit de l'aprofitament dels espais desamortitzats s'integraren en un projecte més ampli d'actuacions urbanístiques municipals, organitzat entorn de l'eix de la Rambla, que, així, es convertí en l'eix social i d'oci per excel·lència dels barcelonins.

Altres teatres de l'època foren: el Teatre dels Gegants (1820), el de Santa Caterina (1835), el del Carme (1836), el Tirso (1836), el de la Mercè (1837), l'Olimp (1849-1851) i el Teatre Circ Barcelonès (1853).

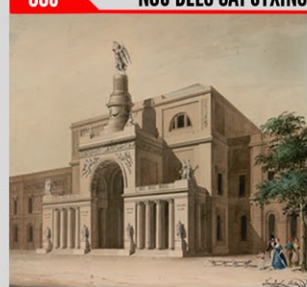
J. Donon. Frontis del Teatro de Santa Cruz (AHCb), c. 1845.

Teatres en actiu durant el període

Ildefons Cerdà. Plànol de Barcelona i els seus voltants (AHCb), 1855

008 NOU DELS CAPUTXINS

La Rambla
1841. Josep Oriol Mestre.
Projecte d'un teatre al solar de l'antic convent dels Caputxins.

009 GRAN TEATRE DEL LICEU

La Rambla, 51-59
1847. Miquel Garriga i Roca, arquitecte.
1863. Incendi.
1869. Reobertura. Projecte de Josep Fontserè.
1944. Enderroc.
1949. Reforma de la sala.

013 TEATRE CIRC BARCELONÉS

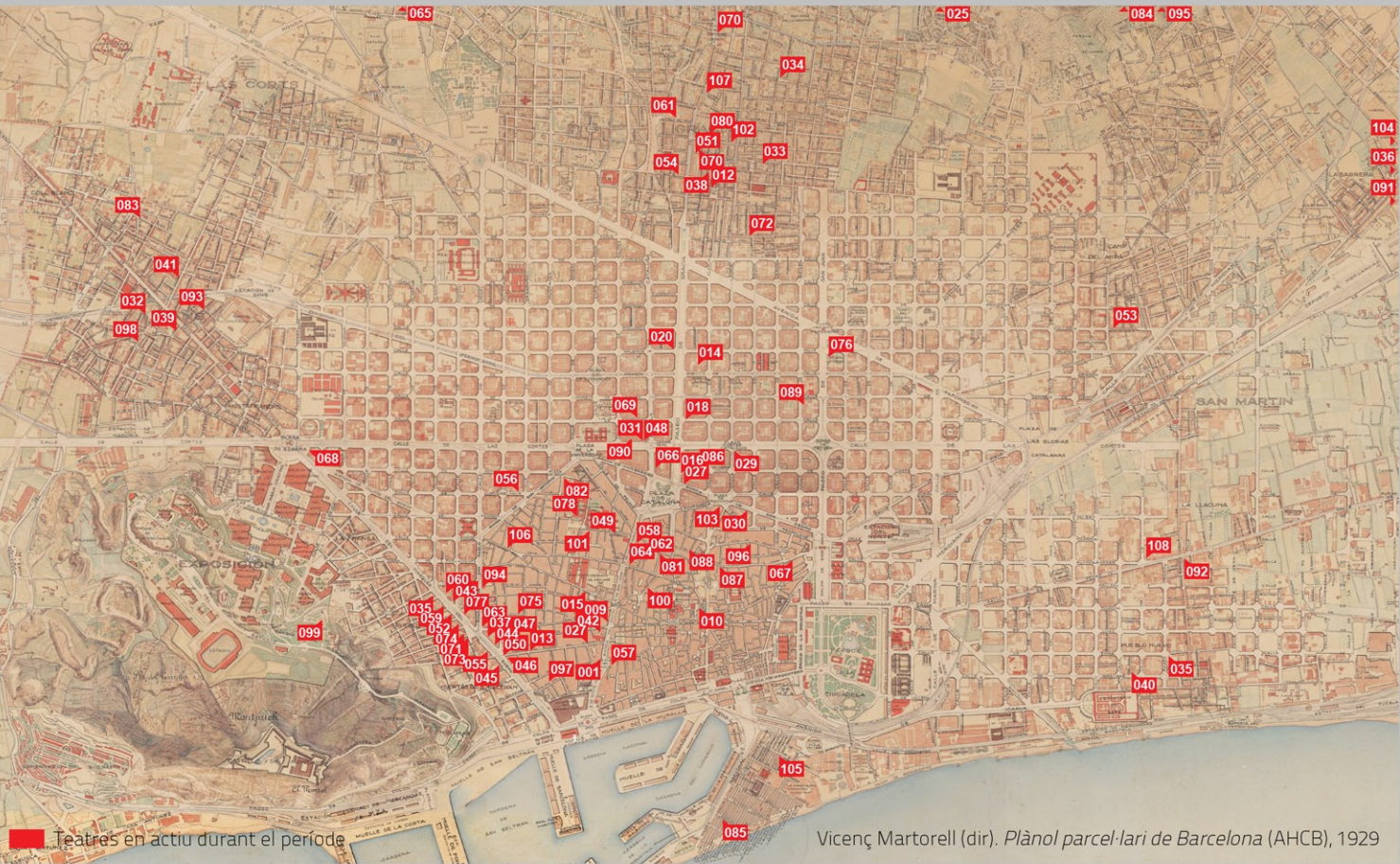

Montserrat, 18 i 20
1853. Inauguració. Antoni Rovira i Trias, arquitecte.
1863. Incendi.
1869. Reobertura. Projecte de Josep Fontserè.
1944. Enderroc.

015 ROMEA

Hospital, 51
1863. Inauguració.

Teatres en actiu durant el període

Vicenç Martorell (dir). Plànol parcel·lari de Barcelona (AHCb), 1929

043 TALIA

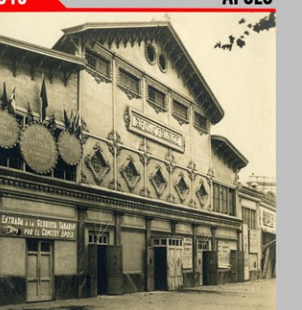
Avinguda del Paral·lel, 100
1900. Teatre de les Delícies.
1924. Teatre Talia.1982. Teatre Martínez Soria.1987. Tancament, incendi i enderroc.

044 VICTORIA

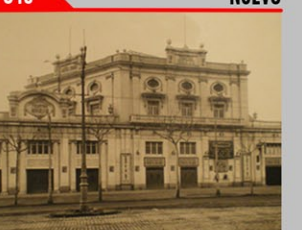
Avinguda del Paral·lel, 65-67
1900. Pavelló Soriano. 1905. Projecte A. Audet.1916. Teatre Victoria.

045 APOLLO

Avinguda del Paral·lel, 59
1904. A. Audet, arquitecte.
1991. Enderroc.

046 NUEVO

Avinguda del Paral·lel, 63-65
1901. Inauguració. Projecte de Lluís Callén.
1922. Reforma.
1988. Enderroc.

052 CONDAL

Avinguda del Paral·lel, 91
1903. Inauguració Teatre Onofri. A. Audet.1904. Teatre Condal.1983 i 1992. Reformes.

068 ESPAÑA

Avinguda del Paral·lel cantonada plaça Espanya, actual 206
1908. Manuel Joaquim Raspall, arquitecte. Enderroc.

073 EL MOLINO

Vila i Vilà, 99
1898. La Pajarera Catalana.
1910. Petit Moulin Rouge. M.J. Raspall.1929. Reforma façana. J. Alemany. 1997. Tancament.
2010. Reforma. BOPBAA.

084 OLYMPIA

Ronda de Sant Pau, 27
1924. F. Folguera, arquitecte.
1947. Enderroc.

1860-1888 L'expansió vers el centre de la ciutat nova: el passeig de Gràcia i la plaça de Catalunya, espais de lleure

Deambular per la ciutat és el tret distintiu del lloc teatral a Barcelona. A mitjan segle XIX, aquest itinerari va portar de la Rambla al passeig de Gràcia. Inaugurat l'any 1827, quan la perspectiva de l'enderroc de les muralles (1853) i de l'Eixample (1859) encara no era prou clara, el 1840 al passeig de Gràcia s'obriren al públic els viviers municipals anomenats Jardins del Criadero, que en poc temps esdevingueren l'espai de moda del lleure ciutadà, fora muralles.

Novament l'espectacle se situa en un espai fronterer, però cridat a ser central. L'èxit del Criadero incentivà la creació d'altres jardins, com ara els del Tívoli (1849), els Camps Elisis (1853), la Ninfa i els d'Euteppe (1857), unes àrees de lleure on hi havia teatres «d'estiu» que en poc temps esdevingueren teatres «de pedra». En una transformació paral·lela a la urbana, els envelats es convertiren en teatres, que acabaren enderrocats, menjats per l'Eixample. El cas del Teatre dels Camps Elisis és exemplar, com també ho són els del Novedades i el Tívoli, els darrers supervivents d'aquell període. Aquest avenç irrefrenable de l'Eixample va fer que, uns anys abans de l'Exposició Universal del 1888, el lloc del teatre desplaçés el seu centre de gravetat fins a la plaça de Catalunya. Allà, en l'encontre no resolt de l'antiga ciutat emmurallada amb la nova s'instal·laren construccions efímeres, com ara el Circ Equestre Alegria (1879), el Teatre Ribas (1884), rebatejat com a Teatre Catalunya (1887), i el Panorama Waterloo (1888).

Plaça de Catalunya, Barcelona, c. 1880.

1891-1939 El Paral·lel, espectacle popular a la fi de segle. Els teatres dels ateneus als pobles agregats

A partir del 1891, el teatre es va refugiar al Paral·lel. Novament un espai fronterer de teixits urbans i socials: l'Eixample, el Poble Sec, el barri «xino» i el port. Prevista en el Pla Cerdà del 1859 per unir la plaça d'Espanya amb les Drassanes, els 50 metres d'amplada de l'avinguda del Paral·lel foren una servitud contestada pels propietaris del sòl, que no acceptaven perdre tanta superfície edificable i obriren un conflicte que convertí aquella llenca de terra en un espai vague des del punt de vista urbanístic.

Una mena de «terra de ningú», que paradoxalment esdevingué un lloc de trobada en la Barcelona de finals del segle XIX i el primer terç del segle XX que començava a tenir el perfil urbà d'una gran metròpolis europea amb l'agregació dels pobles del Pla de Barcelona, amb una superfície en la qual l'Eixample no deixava de ser sinó un buit en bona part de la seva extensió. No és pas un mite: al Paral·lel es trobaven el pagès i el burgès calavera, el proletari anarquista i el policia que el vigilava, la cupletista i el còmic, la meuca i el pinxo. Un àmbit d'encontre d'un marcat caràcter popular.

A l'origen, les edificacions del Paral·lel eren precàries, tant pels materials emprats com per la manera com s'aixecaven, sense permís o burlant la normativa municipal. Un procés que es donà al Pavelló Soriano, precursor del Teatre Victòria; a la taverna Arnau, dita també Café Lionès, a l'origen del Teatre Arnau; a l'Onofri, futur Teatre Condal, o a l'Apolo. Però el Paral·lel no hi havia només teatres, hi havia també varietats, circ, cabaret, flamenc, jazz, cinema... i els cafès i les seves terrasses, com la del Teatre Circ Espanyol (1892), el primer teatre de l'avinguda.

A la segona meitat del segle XIX i a començaments del segle XX, a les viles annexionades del Pla de Barcelona s'aixecaren nous teatres. Allà, en la vida i en les seus de les entitats, tant obreres, menestrals i burgeses com lliurepensadores o catòliques, el teatre hi tingué un paper important. En aquelles sales s'hi feia una mica de tot: obres dramàtiques i sarsueles, balls i banquets socials. Davant l'estructura més lineal de la Rambla, el passeig de Gràcia i el Paral·lel, en el cas dels teatres d'entitats el model d'implantació és la disseminació a l'interior d'uns sectors urbans prou ben definits.

El Gran Cafè del Circ Espanyol i el Saló Arnau a l'avinguda del Paral·lel, (IEFC), 1910-1920.